

Kymmenvuotiskatselmus

Ajatus Suomen urheiluhistoriallisesta seurasta virisi syyskuussa 1992 Suomen liikuntahistoria -projektin päättäjäsissä. Projekti oli työskennellyt vuodesta 1976, hyväksi lopuksi oli julkaistu Suomi uskoi urheiluun -yleisesitys ja pidetty kansainvälinen seminaari. Liikuntatieteellisen Seuran helmoissa toimineella projektille tarvittiin jatkaja, jolle olikin esikuvia muissa Pohjoismaissa. Jo 16 vuotta oli naapurimaassa toiminut aktiivisesti Svenska idrottshistoriska föreningen, vuodesta 1981 julkaistuine vuosikirjoineen. Vastaava seura toimi vilkkaasti myös Tanskassa (1984–), sen sijaan norjalainen sisarseura (1982) näytti nukahtaneen ensimmäiseen vuosikirjaansa (1989). Nämä esikuvat olivat suomalaista seuraa ponnekkaasti ajaneiden Henrik Meinanderin ja Kenth Sjöblomin mielessä. Tilaa alan tieteellisen keskustelun forumille loi myös Historisk Tidskrift för Finlandin vuonna 1991 julkaisema urheiluhistorian erikoisnumero.

Seuran perustavassa kokouksessa 8.12.1992 oli mukana 23 alan harrastajaa ja tutkijaa. Puhetta johti professori Antero Heikkinen. Päätettiin perustaa seura, joka ”tutkii liikunnan ja urheilun historiaa”. Keskustelussa Leena Laine tähdensi, että sääntöihin pitää sisältyä maininta siitä, että seura pyrkii kokoamaan myös alan harrastajia. Samalle kannalle asettui Seppo Hentilä, jonka mukaan pelkästään tutkijoille ei kannata perustaa järjestöä, vaan tieteellisyyden lisäksi toimintaan tuli nivoa myös yleisajuisempi näkemys. Näin oli tehty perustava linjanvalinta: tutkijoiden ohella mukaan vedettiin myös toimijat, historian tekijät. Samanlainen tutkijoiden ja harrastajien yhteisö Suomessa on ollut Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Myös seuran nimen valinta oli linjaratkaisu. Vaihtoehdot olivat ”Suomen urheiluhistoriallinen seura” ja ”Suomen liikuntahistoriallinen seura” (sääntöluonnoksen laatineet Meinander

Suomen urheiluhistoriallisen seuran perustava kokous Suomen Urheilumuseossa 8.12.1992. (Kuva Kenth Sjöblom)

ja Sjöblom esittivät juhlavasti "Achilles & Cleio" -nimeä, mutta ehdotus sivuutettiin nopeasti). Enemmistö asettui tukemaan urheilu-termiä. Siten seuran historiannäkemys rajattiin ja toiminta suunnattiin nimenomaan urheiluun. Muistini mukaan puheenjohtaja Heikkinen totesi yhteenvedossa perusteluksi yksiselitteisesti: "...kun se *urheilua* on ollut..." Mies nimen tekee, ei nimi miestä, sanotaan. Viime aikoina olemme kuitenkin saaneet kritiikkiä ja kyselyjä juuri urheilu-käsitteen kapeuden ja nimen siitä johtuvan "vanhanaikaisuuden" vuoksi. Terminologisesti tutkimusaluetta on suunnannut (joskin toiseen suuntaan) myös Tanskan seura, jonka nimessä esiintyy jatko-osa "Krop og Kultur".

Ensimmäiseen hallitukseen valittiin puheenjohtajaksi Antero Heikkinen, varapuheenjohtajaksi Seppo Hentilä, sihteerirahastonhoitajaksi Kenth Sjöblom ja jäseniksi Antti O. Arponen, Heikki Klemola, Leena Laine ja Esa Sironen. Kokoonpano edusti silloisia ja nykyisiä tutkimuksen keskuspaikkoja: Helsinkiä, Joensuuuta ja Jyväskylää. Vuonna 2002 hallituksessa olivat edelleen mukana puheenjohtajaksi Antero Heikkisen jälkeen valittu Leena Laine, sihteerin ja taloudenhoitajan tehtäviä koko ajan hoitanut Kenth Sjöblom sekä Esa Sironen. Vuosien kulussa hallitukseen ovat lisäksi kuuluneet Henrik Meinander, Hannu Itkonen, Juha

Leena Laine

Kymmenvuotis-
katselmus

Kanerva, Anssi Halmesvirta, Heikki Roiko-Jokela, sekä "SLU-yhteyshenkilö" Raimo Railo.

Seuran ensimmäiseksi tavoitteeksi asetettiin vuosikirjan julkaiseminen, vaikka rahoituksesta ei ollut vielä tietoa. Ensimmäinen kirja ilmestyi keväällä 1994 Arto Nevalan toimittamana ja Joensuun yliopiston historianlaitoksen tuella.

Julkistamistilaisuudesta toimintakertomus toteaa seuraavaa: "vuosikirjan julkistamistilaisuus ei herättänyt ansaittua huomiota. Seuran jäseniä oli vain harvalukuisesti läsnä. Paikalla ollut toimittajakaan ei vaivautunut kirjoittamaan tilaisuudesta mitään." Saavutuksena voi pitää kuitenkin sitä, että vuosikirja otettiin yliopistolliseksi kurssikirjaksi.

Perinteeksi muodostui, että vuosikirjan ilmestyessä on järjestetty julkistamistilaisuus, jossa kirjan teemojen ympäriltä on esitelmöity tai pidetty paneelia. Ensimmäisessä tilaisuudessa Hannu Itkonen puhui aiheesta "Urheiluvilpin uudet tulokset". Emmepä osanneet aavistaa, kuinka kyseenalaisia herkkupaloja aiheesta oli vielä tulossa.

Historian professori Toivo Nygård julkaisi Liikunta ja tiede -lehdessä 5-6/1994 arvion tulokkaasta, jota piti hyvätasoisena. Hän kirjoitti: "vuosikirjalla on myös symboliarvonsa, joka mielestäni ohittaa jopa monet sisällölliset ansiot. Eri paikkakunnilla toimivien useiden tutkijoiden saaminen puhaltamaan yhteen hiileen kertoo halusta tehdä jotain urheilun hyväksi. Toivoisi tämän olevan hyvä alku, josta ura syvenisi ja näkymät laajenisivat".

Nygård myös tunnusti, että jyvaskyläläisiä hieman harmitti, että julkaisu ilmestyi Joensuussa.

Vuosikirja ilmestyi ensimmäiset kriittiset kolme vuottaan Joensuussa, josta toimitus siirtyi vuonna 1997 Jyväskylään ja kirja Atena Kustannuksen hoiviin. Kirjaa toimittivat Heikki Roiko-Jokela ja Anssi Halmesvirta, jonka myöhemmin korvasi Esa Sironen. Seuran päästyä samaan aikaan opetusministeriön tuen piiriin vuosikirjan anti voitiin kääriä sirompaan pakettiin. Teemajulkaisuun siirryttiin vuonna 1996, jolloin aiheena oli kaksi 100-vuotiaasta: naisliikunta ja olympiakisat. Tutkijoiden ja harrastajien yhteistyö on jatkunut vuosikirjassa. Kummallekin ryhmälle tarjotaan tilaa esitellä pitkäaikaisen työn tai harrastuksen tuloksia, mutta kirja antaa mahdollisuuden myös virkistäviin hyppäyksiin sivupoluille. Taso on pysynyt korkeana. 10-vuotisjuhluvuonna vuosikirjamme sai kunnia-

Leena Laine
Kymmenvuotiskatselmus

maininnan Urheilumuseosäätiöltä vuoden urheilukirja -palkintoa jaettaessa.

Julkistamistilaisuuksista eniten yleisöä ovat koonneet naisurheilijapaneeli, jossa Marja-Liisa Kirvesniemi, Pirjo Häggman ja Tiina Lillak kertoivat elämästään naisurheilijoina sekä mäki-
kotka Matti Nykäsen haastatteluilta. Vieraina ovat olleet myös professori Seppo Knuutila ja monet muut tutkijat.

Pysyväksi työmuodoksi seurassa on kehittynyt urheiluhistorian harrastajakirjoittajakurssit, joista aloitteen teki Antero Heikkinen. Joensuu oli kurssipaikkana vuosina 1995–1998, ja luovan tauon jälkeen järjestämistä on jatkettu Jyväskylässä. Opetusohjelma on pysynyt samana: historiankirjoituksen metodit, historiikin kirjoittaminen, tietolähteet ja niiden käyttö, haastattelut ja muistelutyö ovat siitä yksi aines, mutta vähintään yhtä tärkeä osa kurssia ovat olleet osanottajien omien töiden ongelmien pohdinta. Kurseille on osallistunut kullekin 10–15 harrastajaa ja historiikinlaatijaa.

Kansainvälistyvä urheiluhistoria

Suomalaisten alan tutkijoiden kansainväliset yhteydet rakennettiin 1970-luvulla (ks. Heikkisen artikkeli). Vuonna 1994 seuramme liittyi kansainvälisen tutkijayhteisön, International Society for the History of Sport and Physical Education -järjestön eli ISHPES:in jäseneksi. Pohjoismaisia suhteita on vaalittu vuodesta 1979 lähtien seminaarien ja tapaamisten muodossa. Lisäksi urheiluhistoria tuotiin myös muun historian piiriin, kun siitä tuli ensimmäisen kerran Pohjoismaisten historiapäivien alateema suomalaisten aloitteesta 1994. Kolme vuotta myöhemmin Tampereella pidetyillä Pohjoismaisilla historiapäivillä seuramme järjesti ns. pyöreän pöydän istunnon.

Tukholmassa vuonna 1996 pidetyssä Pohjoismaisten urheiluhistoriantutkijoiden tapaamisessa seura sai vastuulleen seuraavan kokouksen järjestämisen. Hanke toteutettiin pohjois-
mais-balttilaisena seminaarina Viron Otepäässä kesällä 2001. Monivuotisista valmisteluista olivat vastuussa seuramme, Viron urheiluhistoriallinen seura sekä Eesti Spordimuseum. Noin 50 osanottajaa eri Pohjoismaista ja Baltiasta oli mukana seminaarissa, jonka rahoituksesta vastasivat suurimmalta osin Poh-

joismaiden neuvosto ja Suomen opetusministeriö. Osanotto oli ilmainen, mutta siitä huolimatta Pohjoismaiden kiintiöiden täyttämisen oli vaikeaa. Seminaari oli menestys, ja jatkoa lie-
nee tulossa.

Yhteydenpito Viroon oli aktiivista 1990-luvulla. Seuran jäsenet olivat Tartossa luennoimassa ja osallistuivat vuosittain Vi-
ron sisarseuran seminaareihin.

Ulkomaisina esitelmöitsijöinä seurassamme ovat vierailleet
muun muassa Nils Kayser Nielsen (1995) Tanskasta, J.A. Man-
gan (1996) Britanniasta sekä vuonna 2002 Kristina Exner-Carl
Saksasta ja Gertrud Pfister Tanskasta.

Muita projekteja

Suomen Historiallinen Seura pyysi seuramme apua käynnistä-
määnsä kansallisbiografiahanketta varten. 1995 nimettiin työ-
ryhmä Hentilä, Klemola, Sjöblom vastaamaan biografiaan urhei-
lua edustavien henkilöiden valinnasta ja elämäkertojen tuotta-
misesta. Urheilijoiden ja urheiluvaikuttajien biografioita tuotti-
vat seuran tutkijat lähes sata.

Paavo Nurmen syntymän satavuotisjuhliin osallistuttiin käyn-
nistämällä Suomen Urheilumuseosäätiön kanssa ja ISHPESin
suojeluksessa kansainvälinen Paavo Nurmi -kirjoituskilpailu,
joka sai sponsoreikseen Finnairin ja Nurmi-juhlavuoden järjes-
telytoimikunnan. Palkintoraatiin kuului nimekkäitä tutkijoita
ulkomailta ja kotimaasta, ja tulokset julkistettiin Nurmen synty-
mäpäivän aattona 12.6.1998. Kilpailuun osallistui 39 kirjoitta-
jaa, joista 27 Suomesta, 12 ulkomailta.

Urheiluhistoriallinen aktiivisuus ja luovuus varsinkin harras-
tajien piirissä on kaivannut näkyvyyttä, ja niinpä Hannu Itkosen
aloitteesta seura alkoi muistaa henkilöitä ja yhteisöjä kunnia-
kirjalla "vuoden urheiluhistoriallisesta teosta". Ensimmäisenä
palkittiin Anneli Kokkola, joka kahden vuoden talkootyönä työ-
sti mittavan kansainvälisen naisilmailun historiaa esitelleen näyt-
telyn Ilmailumuseoon (1999). Seuraavan kunniakirjan sai Leo
Huovinen urheiluhistorian kurssien liittämistä lukionsa ope-
tusohjelmaan. Vuoden 2001 palkinnon sai Hannu Eklund Kot-
kan urheiluelämää koskeneesta laajasta, lähinnä omin varoin
tehdystä tutkimuksestaan.

Leena Laine

Kymmenvuotis-
katselmus

Urheiluhistoriasta yliopistollisia gradu-töitään tekevät jäävät helposti ilman alantuntevaa ohjausta. Heitä tukemaan järjestettiin Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitoksella v. 1998 ensimmäinen graduseminaari. Tähän liittyy myös eritasoisten historian- ja historiikinkirjoittajien ohjaus, mikä on ajoittain työllistänyt tutkijoita runsaastikin. Uusi työalue on ollut urheiluhistorian tuominen museoihin, jolloin seuramme jäsenet ovat vuonna 2002 toimineet asiantuntijoina esimerkiksi valtakunnallisessa Voltti-näyttelyssä Jyväskylässä sekä Varkauden museon ”Urheilun jäljet” -näyttelyssä.

Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat olleet Joensuun ja Jyväskylän yliopistojen historian laitokset, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos Jyväskylän yliopistosta sekä Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitos ja historian laitos. Erilliset luentosarjat, seminaarit ja luennoitsijavierailut ovat mahdollistaneet kosketuksen alan yliopistomaailmaan. Omaa oppituolia tai opetusvirkaa ei alalle ole ollut tarjolla. Suhteessa muihin Pohjoismaihin Suomi muodostaa tässä kohtaa poikkeuksen. Lievän korvauksen erillään toimiville tutkijoille muodostaa maailmanmitassa poikkeuksellinen osaamisen keskittymä: yhdistetty urheilumuseo, -arkisto ja -kirjasto Helsingissä

Minne katseet?

Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja on vakiintunut, kurssit ja seminaarit on kehitetty, kansainväliset suhteet ovat olemassa ja omankin maan yhteydet karttuvat. Toivo Nygårdin visio eri puolilla maata vaikuttavien tutkijoiden ja harrastajien yhteen hiileen puhaltamisesta toimii.

Toiminta on koko ajan laajentunut, mutta tekijät – enimmäkseen hallitus ja muutama muu aktiivi – ovat olleet samoja, kaikki heistä lisäksi paljossa muussakin kiinni olevia. On edettävä hankke kerrallaan ja löydettävä siihen aina vuorollaan sitoutuvat. Näin itse kukin voi olla mukana omimmalta tuntuvassa tehtävässä, mutta toisaalta aikaa yhteiselle, luovalle työstämiselle, suunnittelulle ja uusien yhteyksien luomiselle ei jää riittävästi.

Seuran jäsenmäärä on pysytellyt sadassa, hieman yli, yhteisöjäseniä on kolme. Vaihtuvuus on varsin suurta. Varsinkin päättötöitään valmistelevat opiskelijat tulevat ja menevät. Seuramme

hahmo on paljolti sama kuin pohjoismaisten sisarjärjestöjen. Sen sijaan meiltä puuttuu ruotsalaiseen urheiluhistorian vaalintaan ruohonjuuritasolla liittynyt "historialiike", häikäisevän aktiivinen paikallinen ja alueellinen toiminta yhdistyksineen ja museoineen.

Seura aloitti siitä, mihin sitä edeltänyt urheiluhistorian projekti lopetti. Projekti oli pohjoismainen edelläkävijähanke, jota Ruotsissa vastasi 1990-luvun alussa Tukholman yliopistoon perustetun (ja kiistellyn) "historian ja erityisesti urheiluhistorian professuurin" alainen tohtoriopiskelijoiden tiivis ryhmä. Ryhmä on nyt tuottanut kaksi väitöskirjaa. Näyttää kuitenkin siltä, että professuurista ollaan luopumassa ja urheiluhistorian ryhmä pilkkoutumassa.

Samanlaisia taitekohtia lienee näkyvissä muuallakin. Saksojen urheiluhistoriallinen kilpailu on päättynyt, mistä seurannee yhdistyneen Saksan urheiluhistorian oppitulojen vähittäinen alasajo. Uusissa (postsosialistisissa) demokratioissa urheilun historiaa kirjoitettaneen vielä kauan "itsenäisyshistoriana" ja ennen muuta olympiahistoriana, kuten voitiin todeta pohjoismaisbalttilaisessa seminaarissa. Yksi uusi urheiluhistorian juonne näyttäytyy mikrohistoriana, kulttuurihistoriana ja elämäkertatutkimuksena, ja se kytkeytyy antropologiaan, etnografiaan ja muihin lähitieteisiin. Suomalainen erityispiirre on urheilun historian tarkastelu kansalaistoimintana. Kiinnostavaa on, että esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa esiin nousseet lajihistorialliset hankkeet, erityisesti jalkapallosta, näyttävät heijastavan (sitä kuitenkin julkilausumatta) perinteisen mieskulttuurin nostetta ja vastapainoa kasvavalle naistutkimukselle.

Myös oma seuramme elää taitekautta. Perustasolle tehdään urheiluhistoriaa, mutta sitä ei tiedetä eikä tunnisteta historiaksi. Yliopistoilla urheiluhistoriaa ei ole juuri tehty eikä sitä tiedetä eikä tunnisteta historiaksi. Alan museot ja arkistot hoitavat omia tehtäviään, meitä juurikaan tunnistamatta. Suunnilleen näin linjasimme parin vuoden takaisessa suunnitteluseminaarissa.

Seuramme elinvoiman ja sen jäsenten sitoutumisen aste riippuu aidosta kiinnostuksesta ja intohimosta. Olisiko niin, että meidän urheiluhistoriamme – mitä se sitten onkin – "seisoo paikallaan" tällä hetkellä? Olisiko aika kiivaalle keskustelulle siitä, mitä urheiluhistoria on tärkeimmillään, mitä urheiluhistoriassa tapahtuu maailmalla, mikä on 1980- ja 1990-luvun

Leena Laine

Kymmenvuotiskatselmus

synteesi: suuret vai pienet kertomukset, muuttivatko ne, ja mitä? Pitäisikö meidän viedä urheiluhistoriamme aikaisempaa päättäväisemmin myös muille historian areenoille?

Leena Laine

Kymmenvuotis-
katselmus